

מבט על, גיליון 596, 21 באוגוסט 2014

דאע"ש – הסכנה האמתית

יום שני

בחודשים האחרונים הצליח דאע"ש למצב את עצמו כאיום משמעותי על היציבות האזורית במזרח התיכון. הארגון הפך למותג עולמי נודע לשמצה, שם נרדף למילה קיצונית וסמל לרצחנות בלתי מרוסנת. ההוצאות ההמוניות להורג שביצעו אנשיו בעיראק ובסוריה אשר תועדו והופצו לעיני כל, ביטאו יותר מכל את אסטרטגיית ההלם וההפתעה (SHOCK & AWE) בה הוא נוקט במקומות אותם כבש במדינות אלה. במקביל, זכו איומיו לכבוש מדינות נוספות במזרח התיכון לתהודה רבה והקנו לו מעמד תקשורתי של מעצמה בהתהוות. בכך, הפך עצמו דאע"ש למחליפו בפועל של אל-קאעדה, כגורם הג'יהאדיסטי המפיץ טרור והמאיים על שלום העולם.

לנוכח התפתחויות אלו, מבקש מאמר זה לבחון האם אכן מדובר בכוח אסלאמי ג'יהאדיסטי עולה העומד להשתלט על מספר מדינות באזור, כחלק מתכניתו לבסס חיליפות אסלאמית, או שמא מדובר בארגון המוגבל ביכולות ובאמצעים העומדים לרשותו, אשר יומרותיו גדולות ממידותיו ונגזרות מתפישת העולם של העומד בראשו.

פעולותיו הברוטליות של ארגון דאע"ש בסוריה ובעיראק אינן מהוות חידוש למי שעוקב אחר מעלליו מאז הכריז על הקמתו לפני כשנה וחצי, אולם מזה כחודשיים נישא שם הארגון בפי מנהיגי העולם כאיום משמעותי. הסיבה לכך היא שבחודשים האחרונים הצליח הארגון לכבוש אזורים נרחבים בעיראק ואף איים להסתער ולכבוש את הבירה בגדאד, בדרכו להשתלטות על עיראק כולה. מהלכיו אלו לוו במסעות הרג יוצאי דופן בהיקפם ובאכזריותם, אשר הגיעו בשבועות האחרונים לממדים חדשים עם הטבח ההמוני שביצעו אנשיו במיעוט היזידי, חסר המגן.

מבלי לזלזל בהישגיו של דאע"ש, נראה כי סוד כוחו העיקרי של הארגון טמון בראש ובראשונה בחולשת יריביו. עד כה זכה דאע"ש בהישגים טריטוריאליים רק בעיראק ובאזורים מוגבלים בסוריה. הדבר נובע מהעובדה שמדובר כיום בשתי מדינות כושלות, אשר השלטון המרכזי בהן סובל מחוסר לגיטימציה בקרב אזרחיהן וחוסר שליטה אפקטיבית בחלקי טריטוריה נרחבים בארצותיהם. הצבא בעיראק כושל ונעדר רוח לחימה, ואילו בסוריה הצבא עסוק בעיקר בשמירה על הישרדות המשטר בערים המרכזיות של המדינה. ריק שלטוני זה מותיר לדאע"ש חופש פעולה יחסי באזורים ובערי ספר במדינות אלה. נראה כי הסיבה להתנגדות המועטה לדרכו של דאע"ש באזורים אותם כבש, היא הכפייה ומדיניות הטרור אותם הפעיל כנגד האוכלוסייה הנכבשת, אולם בטווח הרחוק דווקא אלו צפויים לקומם נגדו חלקים נרחבים ממנה. רובם של הסונים אינם מעוניינים בפרשנות הקיצונית של דאע"ש לאורח החיים המוסלמי הנדרש אך בשלב זה אין בידם ברירה אלא לציית לה ולו למראית עין. במידה שהארגון ינסה להרחיב את כיבושיו לאזורים בעיראק בהם יש אוכלוסייה שיעית מבוססת – החל מעיר הבירה בגדאד והמשך בערים הקדושות לשיעים כמו נאג'ף וכרבלא – הוא צפוי להיתקל באוכלוסייה לוחמת מוגנת על ידי כוח צבאי איראני והתערבות עמוקה יותר של מדינות מערביות, כפי שקרה כשאיים לחדור ללב האזור הכורדי בעיראק. דבר דומה צפוי לקרות אם יעז לפנות לעבר ירדן או לטורקיה. מסיבה זו איומיו של דאע"ש, כי יש בידו היכולת לזכות בהישגים דומים מול מדינות אחרות באזור – ירדן, לבנון ובוודאי מול איראן ותורכיה – נראים חסרי בסיס.

בפועל, הסכנה העיקרית הצפויה מדאע"ש אינה נוגעת לשלמותן של מדינות האזור אלא ליכולתו להזרים כספים ואמצעי לחימה מתקדמים לארגוני טרור הפעילים במזרח התיכון ובעיקר להפוך את הטריטוריה בה הוא שולט, המחברת את מערב עיראק עם צפון ומזרח סוריה, לארץ מקלט חסינה. זו עלולה לשמש בסיס לקידום פעילות חתרנית והפצה של טרור, שעלולים להעמיק את חוסר היציבות באזור. שטח כזה המצוי בשליטת גורם קיצוני בעל נטיות משיחיות

כדאע"ש, יאפשר לגורמי טרור ג'יהאדיסטים סלפים מרחבי העולם למצוא בו מחסה, להשתמש בו כנקודת יציאה לפעילות טרור ומקלט – לאחריה. הוא ישמש בסיס לאימונים, לניוד אנשים ואמצעי לחימה אליו וממנו ויהפוך את חלומו של אל-קאעדה מלפני שני עשורים, למציאות מסויטת של העשור הנוכחי.

באופן התנהלותו, גם הצליח דאע"ש לבדל את עצמו מכלל ארגוני הג'יהאד העולמי, התומכים עדיין באל-קאעדה בעימות החרף המתקיים בין זוואהירי, לבין אבו באכר אל-בגדאדי. בהכתרתו את עצמו לח'ליף, הפך בגדאדי את כל מי שאינו מכיר בתארו החדש ושאינו מציית לו, לכופר. וכך, נראה כי בפעילותו הרצופה והמתמשכת באזורים אותם כבש העניק דאע"ש משמעות חדשה למושג קיצוניות אשר באופן פרדוקסאלי מאיר את אל-קאעדה – פטרונו מהעבר ויריבו בהווה – באור פרגמטי באופן יחסי. אנשי דאע"ש חצו קווים אדומים והעלו את רף הברוטליות הגבוה, שהציגו בעבר אל-קאעדה ושותפיו, לגבהים חדשים. אלה עלולים להפוך לנורמה בעימותים הבאים שצפויים לבוא, לא רק מצד ארגון דאע"ש אלא גם מצד של ארגוני טרור נוספים, שסופגים השראה מדרכו, המצטיירת בשלב זה כמצליחה. נוכחותם של אלפי צעירים מוסלמיים מרחבי העולם, בהם אזרחים מערביים באזורי הלחימה בסוריה, הנעים בינה לבין עיראק ומשתתפים במעשי הזוועה המתקיימים בשתי זירות הלחימה האלה, עוברים אינדוקטרינציה וצוברים ניסיון קרבי ומיומנות בלוחמת טרור וגרילה מהווה איום חמור. ניסיון נצבר זה צפוי להיתרגם לפעילות טרור במדינות המוצא שלהם. אי לכך, ראוי לשים לב במיוחד ל"רוח הרעה" שמקרין דאע"ש והמסרים שהוא מנחיל לתומכיו בפועל ובכוח. אלה עלולים להותיר את פגיעתם הרעה במעשיהם, גם כאשר תנופת הארגון תבלם בסופו של דבר על ידי כוחות חזקים ממנו.

נראה, כי לחששות שביטאו לאחרונה מנהיגי בריטניה, ארצות הברית וצרפת מפני יצוא הטרור מאזור המזרח התיכון למדינותיהם יש בסיס עובדתי מוצק. ניתן לשער, כי גם אם תנופתו של ארגון דאע"ש בעיראק ובסוריה תבלם, כצפוי, על ידי כוחות חזקים ומאורגנים ממנו, תופעת הג'יהאד העולמי, שמבטאיה העיקריים עד כה היו אל-קאעדה ושותפיו ועתה – דאע"ש ושותפיה, צפויה לזכות לתגבור מצדו של דור חדש של שוחרי ג'יהאד. אלה מבקשים לנסות ולחדש את מערכת הטרור הבינלאומי שנבלמה במידה רבה בעשור ורבע שחלפו מאז מתקפת הטרור בארצות הברית. כמעט בלתי נמנע שאלפי הצעירים ממדינות המערב, הנוטלים חלק בלחימה בסוריה ועיראק, יחזרו למדינות המוצא שלהם ויפיצו את האינדוקטרינציה הג'יהאדיסטית סלפית המיליטנטית, שספגו במהלך לחימתם. הם יבקשו לממש את הניסיון הקרבי שצברו בפיגועי טרור בתוך ערי המערב, בין אם כחלק מארגון דאע"ש או אל-קאעדה ובין אם בהקמת רשתות טרור עצמאיות או אפילו כזאבים בודדים.

מוטב לקואליציה הבינלאומית הרחבה, שנזעקה לפעול נגד הטרור של אל-קאעדה ושותפיו, באיחור רב – רק לאחר מהלומת פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 – להתערור בזמן ולשוב לפעול, כדי לבלום את תופעת דאע"ש בעודה באיבה בטרם תידרש לעשות זאת תחת איימי הטרור בלב עריה.